

Introduction to Rishonim (II)

1. פירושי גאונים?

מכתב מהרב שר שלום גאון (כיהן 843-853) [תשובות גאונים קדמונים, סי' מו]:
שר שלום ושי"ע גוי שהכניס ידו בתוך יינו של ישראל כולן מסובכות זו בזו ומאפילות ביותר ואם היה רצון והייתם לפנינו היה אפשר לפרשן יפה יפה ולבררן יפה יפה זו מזו כמות דבר דבור על אפניו מפני שכשתלמיד יושב בפני רבו וישא ויתן בדבר הלכה יודע רבו לאיזה צד לבו נוטה ומה מתעלם ממנו ומה מתברר לו ומה מתעקש עליו ופושט לו עד שמאיר עיניו ומראה לו פנים בהלכה אבל בכתב כמה אפשר לו אלא מקצת צוינו וכתבו לכם.

איגרת לרבינו שרירא גאון (906 – 1006) [איגרת רב שרירא גאון, מהד' ליון, עמ' xxvii-xxviii]:

ואם אמור תאמרון בלבבכם כי תישארוך אתם על מתכונתכם ולא יישחתון

מדרשיכם והישיבה נשחתת הלא — ראשיכם המה ככ' ראשיכם שבטיכם א' ואיך ישחת הראש וישלם הנוף ואחר הראש הנוף הולך, הקיצו נא אחינו והביטו באלה ושימו כבוד לשם אלהיכם ולתורחם ולחכמיהם. ולכו במנהג אבותיכם וכדרך הוריתם והחזירו את הדבר לישנו והגידו לנו ספיקותיכם למען תיראון את התשובות והתגובות ב' גם וגם יחוק לב חכמי הישיב' בראוחם כי אתם פונים אליהם ופועדים למזונייהם ויודעים מקום טרחם בתו' ג' מן התשובות ודעו כי לא לכבודינו ולא לכבוד בית אבינו דיברנו אליכם קשות כאלה כי לכבוד יו"י ולכבוד תורתו למען לא יאבדון ארבע אמותיה כי אפילו רבתה תורה הרבה מאד במקומות אחרין ואולם ארבע אמות שלהלכה הנה הם וזאת הצורה הוא במקום סנהד' וראשה הוא במקום מ[שה רב] יגוד': ומנהגות סנהדרין מהנה יוצאין וגלוי וידוע לפני קדושינו כי מתוך

פירוש רב האי גאון לכתובות דף ד ע"א:

**[ר.] ודוקא אביו של חתן או אמה של כלה דליכא איניש
יטרח להו אבל איפכא לא.**

ודוקא א' אביו של חתן או אמה של כלה [דליכא למטרח להו] אבל אמו של חתן ואביה של כלה לא ב'.

ואמר ג' רב האי דוקא אביו של חתן ואמה של כלה דליכא איניש יטרח להו, אבל אפכא לא, ודרך האב ליטרח בסעודת בנו כשהוא חתן, אבל ומיו ד' אינו טורח בסעודתו, ואף אמו של חתן אינה יכולה לעמוד בכך. וגם רך אמה של כלה לעמוד בתכשיטיה, אבל אביה אינו יודע בכך. לפיכך בזמן זגריטה [שגמרה?] סעודה לזה ותמרוקי זאת ומת אבי זה [או אמה של זו] זקא נותנין ז' ימי משתה תחילה ספני שאין להם מי שיכול לחזור ולעמוד, ו בסעודתו ולזו בתכשיטיה, אבל איפכא לא.

תשובות הגאונים שערי צדק חלק ג שער ה סימן ח :

רב שריא ז"ל. ושאלתם : ישראל שנשתמד ויש לו אשה ישראלית ונולד לו בן ממנה בשבת, מותר למולו בשבת אם לא.

כך הורנו מן השמים שמוותר למולו בשבת. מאי טעמא, זרעו של אברהם ותולעת יעקב הוא ואפשר שתוהה ועוזב את בניו בדת יהודית, ולא עוד אלא שהרי אמו ישראל ואיפשר שילך אחריה, ואין אנו מחזיקין אותו שיצא לתרבות רעה. לפיכך אין בנו כח לאחר מילתו בשבת, ואין אנו רשאים לשנות בו. ואם בעבדים אמרו חכמים (שבת דף קל"ה ע"א) + (י"ד רס"ז א' רס"ה י"ב) + אמר רב אשי כל שאמו טמאה לידה נימול לשמונה, בזרע ישראל לא כל שכן. עד הנה.

2. ראשיתם של ראשונים

הקדמה ליד החזקה לרמב"ם

ודברים הללו בדינים גזירות ותקנות ומנהגות שנתחדשו אחר חיבור הגמרא. אבל כל הדברים שבגמרא הבבלי חייבין כל ישראל ללכת בהם וכופין כל עיר ועיר וכל מדינה ומדינה לנהוג בכל המנהגות שנהגו חכמי הגמרא ולגזור גזירותם וללכת בתקנותם. הואיל וכל אותם הדברים שבגמרא הסכימו עליהם כל ישראל. ואותם החכמים שהתקינו או שגזרו או שהנהיגו או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא, הם כל חכמי ישראל או רובם והם ששמעו הקבלה בעקרי התורה כולה דור אחר דור עד משה רבינו עליו השלום. וכל החכמים שעמדו אחר חיבור הגמרא ובנו בו ויצא להם שם בחכמתם הם הנקראים גאונים. וכל אלו הגאונים שעמדו בארץ ישראל ובארץ שנער ובספרד ובצרפת למדו דרך הגמרא והוציאו לאור תעלומותיו וביארו עניניו, לפי שדרך עמוקה דרכו עד למאוד. ועוד שהוא בלשון ארמי מעורב עם לשונות אחרות לפי שאותה הלשון היתה ברורה לכל אנשי שנער בעת שחברה הגמרא. אבל בשאר מקומות וכן בשנער בימי הגאונים אין אדם מכיר אותה הלשון עד שמלמדים אותו.

רא"ש מסכת סנהדרין פרק ד סימן ו

ו כתב בעל המאור ז"ל שמעתי משום חכם גדול מחכמי דורינו שלפנינו דהאידינא לית לן טועה בשקול הדעת. שהרי כל ההלכות פסוקות בידינו או מן הש"ס או מן הגאונים שאחר הש"ס. הלכך לא משכחת האידינא טועה בשקול הדעת. אלא כל הטועה בדבר משנה הם טועים. ואני אין נראה לי דברים הללו אלא כל מי שאין טעותו מתבררת מן המשנה או מן הש"ס מפורש בלי ספק לאו טועה בדבר משנה הוא אלא בשקול הדעת כעין ההיא עובדא דלעיל (דף כט ב) דהווי קרו ליה עכברא דשכיב אדיני דאיפלו ביה רבי ישמעאל ב"ר יוסי ורבי חייא אף כל כיוצא בו שאין לברר טעותו ממשנתנו ומהש"ס שלנו מפורש טועה בשקול הדעת הוא. ומה שפסקו הגאונים אחר סתימת הש"ס מדעת מכרעת ולא מהלכה ברורה ופסוקה מן הש"ס כסוגיין דעלמא הוי. ומאן דטעי ביה טעי בשקול הדעת ולא בדבר משנה. והראב"ד כתב על דברי בעל המאור דאמת אמר החכם שאם טעה בפיסקי הגאונים שלא שמע דבריהם ואילו שמע היה חוזר בו באמת ובברור זהו טועה בדבר משנה. וקרוב אני לומר שאפילו אם היה חולק על פסק הגאון מטעם שנראה לו לפי דעתו שלא כדעת הגאון ולא כפירושו גם זה טועה בדבר משנה. שאין לנו עתה לחלוק על דברי גאון מראיית דעתנו לפרש הענין בדרך אחר כדי שישתנה הדין מדברי הגאון אם לא בקושיא מפורסמת. וזהו דבר שאין נמצא עכ"ל. ואני אומר ודאי כל מי שטעה בפיסקי הגאונים ז"ל שלא שמע דבריהם וכשנאמר לו פסק הגאונים ישרו בעיניו טועה בדבר משנה הוא. ולא מבעיא טועה בפיסקי הגאונים אלא אפילו חכמים שבכל דור ודור שאחריהם לאו קטלי קני באגמא הן ואם פסק הדין שלא כדבריהם וכששמע דבריהם ישרו בעיניו והודה שטעה טועה בדבר משנה הוא וחוזר. אבל אם לא ישרו בעיניו דבריהם ומביא ראיות לדבריו המוקבלים לאנשי דורו. יפתח בדורו כשמואל בדורו. אין לך אלא שופט אשר יהיה בימים ההם ויכול לסתור דבריהם כי כל הדברים שאינם מבוארים בש"ס שסדר רב אשי ורבינא אדם יכול לסתור ולבנות אפילו לחלוק על דברי הגאונים...

ספר אור זרוע חלק ב - הלכות ראש השנה סימן רעה
אם יש למול נער בראש השנה אמר אבא מרי רבי יהודה בר' קלונימוס בשם מרנא ורבנא ר' יהודה
החסיד בשם ר' שמואל החסיד שאמר בשם רבי קלונימוס הזקן בן רבי יצחק בן רבי אלעזר
הגדול שאירע במגנצ"א מילה בר"ה ושאלו לקדושים אשר בארץ רבי גרשום בר' יהודה מאור
הגולה ורבי שמעון הגדול בר יצחק ורבי יהודה הכהן שעשה ספר הדינין ור' יהודה הגדול שהיה
ראש לנהרגין ושאר בני הישיב' הקדושי' והורו כולם למול הנער לאחר קה"ת והפטרה קודם
שיתקעו בשופר כדי שתהא ברית מילה תכופה לתקיעת שופר שיזכור לנו הקדוש ברוך הוא ברית
אברהם ועקידתו של יצחק והביאו סמך לדבריהם ממטבע שטבעו חכמים בתפילת היום וקיים לנו
ה' אלהינו את הברית ואת החסד ואת השבועה אשר נשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה ותראה
לפניך עקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח וכו' דהיינו ברית תחילה ואח"כ
עקידה דהיינו תקיעת שופר שנשחט תמורו איל ועוד דחתימת הברכה ועקידת יצחק לזרעו היום
תזכור ברחמים בא"י זוכר הברית וסמך ליה אתה נגלית דהיינו שופרות וחותרמין שומע קול
תרועת עמו ישראל ברחמים. והרבה מבני הישיבה הקדושה היה קשה בעיניהם לעכב תקיעת שופר
כ"כ בשביל המילה ורצו לדחותה עד גמר כל התפילה והשיבם רבי גרשום אם אין מילה אין
תקיעת שופר בעולם שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו' ועוד דמצות מילה קדמה לתקיעת
שופר. ואני הקטן מצאתי סמך לדבריהם בתשובת הגאונים רבי אלעזר בר' יהודה ורבנא קלונימוס
הזקן איש רומי בן רבנא שבתי בבואו למדינת גרמיישא לאחר פטירת רבי יעקב בר יקר זצ"ל
שאלו ממנו דבר זה והוציא חותם עדות קודש והראה מכתב שכבר נשאל' שאלה זו במתא רומי
וכת' בו שאל מר שלמה היצחקי מן רבנא מרנא רב נתן גאון שחיבר ספר הנקרא ערוך ומן מר
דניאל אחיו ומן מר אברהם אחיו והשיבו גם הם שכבר נשאלה בבית מדרשו של אביהם מר יחיאל
גאון והשיב בשם מר יעקב [גאון] ריש מתיבתא דמתא רומי דמנהג כשר הוא להיות מילה סניף
לקה"ת ותקיעת שופר ועוד דמצוה מן המובחר הוא להקדים מילי בהשכמי' משום דזריזין מקדימין
למצוי' ואין נכון לאחרה עד גמר תפילה דרוב פעמים גמר תפילה בסוף ח' שעות והמאחר מצות
מילה כל כך נראה דמצות מילה בזויה עליו לכך נכון להקדים להיות תכופה בין קריאת התורה
לתקיעת שופר :